

УДК 342.9:351.74(477)

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1189070>

В.В. БЕРЕЗА,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Харків, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5931-2194>

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ КІБЕРПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

V.V. BEREZA,

Postgraduate student of a Ph.D., Kharkiv National University of Internal Affairs,
Kharkiv, Ukraine;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5931-2194>

PRINCIPLES OF THE DEPARTMENT OF CYBER POLICE OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE: THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS

Протидія злочинам, що націлені на електронне управління, електронне банківське обслуговування, електронну комерційну діяльність та інші високотехнологічні галузі, є найважливішим фактором будівництва правової держави, утвердження принципу соціальної справедливості, захисту прав і свобод громадян.

Сучасні виклики і загрози, перш за все гібридні, обумовлені впливом комплексу соціально-демографічних, економічних, політичних, правових, психологічних і технологічних чинників, вимагають системного реагування, адекватної трансформації органів публічної влади, зокрема правоохоронних органів, серед яких чільне місце відводиться Національній поліції України. Роль останньої полягає у створенні умов розвитку безпечного середовища життєдіяльності, як основи безпеки на території України. Станом на сьогодні основні сподівання щодо забезпечення безпеки сучасного кіберпростору покладається на Департаменту кіберполіції Національної поліції України як міжрегіональний територіальний орган зі статусом юридичної особи публічного права.

Питання принципів діяльності окремих правоохоронних органів вже неодноразово привертало увагу ряду вчених-юристів, зокрема В.І. Антипова, В.О. Бакуліна, Б.І. Бараненка, М.О. Беляєва, П.Д. Біленчука, Б.Є. Богданова, С.Є. Віцина, В.З. Веселого, В.Д. Гвоздецького, В.П. Горбуліна, О.І. Гурова, Н.О. Гуторової, А.І. Долгової, В.С. Зеленецького, О.Г. Кальмана, В.С. Картав-

цева, В.В. Ключкова, П.Ф. Перевозника, В.П. Петкова, В.М. Поповича, О.І. Пясецького, В.Л. Регульського, О.П. Рябченко, Є.Л. Стрельцова та інших. Однак, у зв'язку зі створенням Департаменту кіберполіції Національної поліції України як нового органу виконавчої влади, правове регулювання діяльності якого перебуває на етапі формування, наукові дослідження щодо визначення змісту принципів діяльності досліджуваного правоохоронного органу не проводились. Новизна статті полягає в дослідженні сутності принципів діяльності Департаменту кіберполіції Національної поліції України, їх класифікації з урахуванням поглядів вчених-правників та положень законодавства. Метою ж даної статті є дослідження теоретико-правових аспектів ключових принципів діяльності Департаменту кіберполіції Національної поліції України.

Традиційно доречно розпочати дослідження такого формату із етимології ключового терміну – «принципи діяльності». Слово «принцип» походить від з латинського «*principium*» – початок, основа, першоджерело [0, с.110]. На сторінках Великого тлумачного словника сучасної української мови у термін «принцип» вкладається така зміст:

- основне вихідне положення якої-небудь системи, учення, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.;
- керівне положення, правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства і т. ін. [0, с.1125].

У правознавстві та теорії адміністративного права проблематика принципів також отримала значного наукового опрацювання та широкого висвітлення. Так скажімо, В.В. Копейчиков в теорії права відстоює точку зору, згідно якої принципи права – це закріплені у праві вихідні нормативно-керівні положення, що характеризують його зміст, основи, зазначені в ньому закономірності суспільного життя. Принципи права як керівні юридичні вимоги відображають особливості та специфіку юридичного права, мають нормативний, регулятивний характер, визначають і скеровують правомірну поведінку людей [0, с.114–115]. У галузі трудового права, на переконання М.І. Іншина принципи слід розглядати як керівні ідеї, базові та визначально перші положення, основні правила поведінки, центральні поняття, основи системи [0, с.74–75]. Адміністративісти, досліджуючи принципи, як правило асоціюють їх із принципами державного управління. Так, В.К. Колпаков з цього приводу відмічає, що принципи управління – це його позитивні закономірності, які пізнані наукою і практикою та охарактеризовані (зафіксовані, закріплені) у відповідних поняттях. Звідси випливає висновок, що ознаками принципу управління є належність до пізнаних позитивних закономірностей та фіксованість, закріпленість у суспільній свідомості [0, с.19]. Деталізуючи наведене вище бачення В.К. Колпакова, С.Г. Стеценко розкриває важливість розуміння суті державного управління є усвідомлення його принципів, під якими розуміються основні засади, закономірності, на яких базується державне управління. Значення принципів адміністративного права полягає в тому, що вони завдяки здійснюваному свідомо узагальненню, у стислому вигляді відображають найсуттєвіші характеристики вказаної галузі права [0, с.12]. Отже, резюмуючи наведені вище дефініції «принципи», слід виокремити такі ключові ознаки:

- по-перше, за своєю сутністю принципи – це узагальнена теоретична інтерпретація законів і закономірностей об'єктивного розвитку тих чи інших суспільних відносин;

- по-друге, принципи прямо чи опосередковано відображені у діючому законодавстві.

Саме керуючись отриманим вище висновком перейдемо до аналізу окремих положень ключових нормативно-правових актів, що прямо чи опосередковано визначають принципи діяльності Департаменту кіберполіції Національної поліції України та здійснимо класифікацію таких.

Керівним нормативно-правовим актом у діяльності Департаменту кіберполіції Національної

поліції України є Закон України «Про Національну поліцію» [0], положення якого в частині розділу II визначають принципи діяльності поліції. Згідно статті 6 Закону, поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Вказаний принцип гарантується насамперед, статтею 8 Конституції України [0], відповідно до положень якої в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Наступний принцип діяльності Національної поліції – дотримання прав і свобод людини (стаття 7 Закону України «Про Національну поліцію»). Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції. У статтях 23 та 24 Основного Закону України також встановлено, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про Національну поліцію», поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України – керуючись принципом законності. Поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази. Накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України. Аналіз зазначеної вище статті 8 Закону України «Про Національну поліцію» дозволяє дійти висновку, що вона є деталізацією положень статті

19 Конституції України, де зазначено, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких, ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Досліджуючи далі Закону України «Про Національну поліцію», вбачається доцільним розглянути принцип відкритості та прозорості (стаття 9), згідно якого поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку. У загальному ж, поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України.

Що ж стосується такого принципу як політична нейтральність (стаття 10 Закону України «Про Національну поліцію»), то тут слід його досліджувати з урахуванням двох площин: по-перше, поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності, що ґрунтується на конституційному принципі свободи думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (стаття 34 Конституції України); по-друге, поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань. Зазначена теза стала основою для ряду обмежень у правоохоронній діяльності Національної поліції, зокрема: в органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність. Поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях.

Одним з найбільш практично орієнтованих є принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства. Його зміст розкрито у статті 11 Закону України «Про Національну поліцію», де вказано, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Більш того, вказані положення знайшли свого подальшого

закріплення в рамках Стратегії розвитку системи МВС України до 2020 року, де серед необхідних кроків визначено й реалізацію принципу community policing (діяльності системи МВС орієнтованої на потреби громад) в операційній та управлінській діяльності органів системи МВС. Наведеним підкреслюється практична спрямованість та важливість окресленого принципу, оскільки рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

Щодо наступного принципу діяльності Національної поліції – безперервність, то його зміст розкрито у статті 12 Закону України «Про Національну поліцію»: поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань; кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського; поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня. Першоджерело зазначених положень можна віднайти у Законі України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність» [0], де чітко визначено, що в Україні органом, на який покладаються повноваження щодо створення та функціонування цілодобової контактної мережі для надання невідкладної допомоги при розслідуванні злочинів, пов'язаних з комп'ютерними системами та даними, переслідуванні осіб, що обвинувачуються у вчиненні таких злочинів, а також збирання доказів в електронній формі, є Міністерство внутрішніх справ України.

Підсумовуючи наведені принципи діяльності Національної поліції, слід відмітити й те, що вказані вище принципи у повній мірі знайшли свого закріплення в Наказі Національної поліції України «Про Департамент кіберполіції Національної поліції України» (далі – ДКП) [0], де у пункті 7 вказано: діяльність ДКП ґрунтується на принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини, гуманізму, поваги до особи, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності.

Вбачається доцільним, в рамках даного дослідження, проаналізувати не лише національне правове поле, а й положення Конвенції про кіберзлочинність [0], які визначають такі принципи діяльності суб'єктів міжнародної взаємодії:

– загальні принципи міжнародного співробітництва – сторони співробітничать між собою у найширших обсягах відповідно до принципів цього розділу шляхом застосування відповідних міжнародних документів щодо міжнародного співробітництва у кримінальних питаннях, угод, укладених на основі єдиного чи взаємного законодавства, і внутрішньодержавного законодавства, з метою розслідування або переслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з комп'ютерними системами і даними або з метою збирання доказів у електронній формі, які стосуються кримінальних правопорушень;

– принципи екстрадиції – застосовуються до екстрадиції, що має місце між Сторонами у зв'язку з кримінальними правопорушеннями за умови, що вони підлягають покаранню позбавленням волі, максимальний строк якого складає щонайменше один рік, або більш суворому покаранню, відповідно до законодавства обох заінтересованих Сторін.

Отже, підводячи підсумок, в рамках мети даної статті вбачається доцільним класифікувати принципи діяльності Департаменту кіберполіції Національної поліції України на дві основні групи з урахуванням юридичної сили нормативно-правових актів, де закраплені останні:

– загальні (міжгалузеві), до яких віднесемо: принцип верховенства права, принцип дотримання прав і свобод людини, принцип законності;

– спеціальні (галузеві), серед яких визначимо наступні: принцип відкритості та прозорості, принцип політичної нейтральності, принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства, принцип безперервності, принципи міжнародного співробітництва та принципи екстрадиції.

Таким чином, наведена вище класифікація принципів діяльності Департаменту кіберполіції Національної поліції України безумовно є важливим і необхідним як у теоретичному плані, так і для вирішення ряду конкретних практичних завдань правоохорони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юридична енциклопедія: В 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т. 5: П-С. К., 2003. 736 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Правознавство: підручник для студ. вищих навч. закладів / ред.: В. В. Копейчиков, А. М. Колодій. К.: Юрінком Інтер, 2006. 752 с.
4. Іншин М. І. Правове регулювання службово-трудової діяльності державних службовців як особливої категорії зайнятого населення України: навчальний посібник. Харків: Вид-во «ФІНН», 2010. 672 с.
5. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
6. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. К.: Атіка, 2008. 624 с.
7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
8. Конституція України: від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
9. Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність: Закон України від 07.09.2005 № 2824–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 5. Ст. 71.
10. Про Департамент кіберполіції Національної поліції України: наказ МВС України від 10.11.2015 № 85.
11. Про кіберзлочинність: Конвенція від 23.11.2001. *Офіційний вісник України*. 2007. № 65. Ст. 2535.

REFERENCES

1. Shemshuchenko, Yu. S. (Red.). (2003). *Yurydychna entsyklopediya* [Legal Encyclopedia]. T. 5: P-S. Kyiv (in Ukr.).
2. Busel, V. T. (Red.). (2005). *Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy* [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv; Irpin': VTF «Perun» (in Ukr.).
3. Kopyeychikov V. V., & Kolodiy A. M. (Reds.). (2006). *Pravoznavstvo: pidruchnyk dlya stud. vyshchyykh navch. zakladiv* [Jurisprudence: a textbook for the studio. higher educators establishments]. Kyiv: Yurinkom Inter (in Ukr.).
4. Inshyn M. I. (2010). *Pravove rehulyuvannya sluzhbovo-trudovoyi diyal'nosti derzhavnykh sluzhbovtsiv yak osoblyvoyi katehoriyi zaunyatoho naseleennya Ukrayiny: navchal'nyy posibnyk* [Legal regulation of civil service work of civil servants as a special category of the employed population of Ukraine: a manual]. Kharkiv: Vyd-vo «FINN» (in Ukr.).
5. Kolpakov, V. K., & Kuz'menko, O. V. (2003). *Administratyvne pravo Ukrayiny: pidruchnyk* [The administrative law of Ukraine: a textbook]. Kyiv: Yurinkom Inter (in Ukr.).
6. Stetsenko, S. H. (2008). *Administratyvne pravo Ukrayiny: navchal'nyy posibnyk* [The administrative law of Ukraine: a manua]. Kyiv: Atika (in Ukr.).
7. Pro Natsional'nu politsiyu [About the National Police]. Zakon Ukrayiny (02.07.2015 No 580–VIII). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (40–41). 379 (in Ukr.).

8. Konstytutsiya Ukrainy [The Constitution of Ukraine]. (28.06.1996 r.). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, (30). 141 (in Ukr.).
9. Pro ratyfikatsiyu Konventsiyi pro kiberzlochynnist' [On Ratification of the Convention on Cybercrime]. *Zakon Ukrainy* (07.09.2005 No 2824–IV). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 2006. (5). 71 (in Ukr.).
10. Pro Departament kiberpolitsiyi Natsional'noyi politsiyi Ukrainy [About the Department of Cyberpolicies of the National Police of Ukraine]. (10.11.2015 No 85). *Nakaz MVS Ukrainy* (in Ukr.).
11. Pro kiberzlochynnist': Konventsiya [On Cybercrime: Convention]. (23.11.2001). *Ofitsiyyny visnyk Ukrainy*, 2007. (65). 2535 (in Ukr.).

Надійшла 10.10.2017

Берега В. В. Принципи діяльності Департаменту кіберполіції Національної поліції України: теоретико-правові аспекти . Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 5. С. 44–48.
URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_7.pdf

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1189070>

Розглянуто енциклопедичні та наукові погляди на зміст правової категорії як «принципи». Наведено ключові ознаки досліджуваного терміну, враховуючи наявність серед вчених-правників значної кількості наукових позицій та неналежний стан висвітлення терміну «принципи» в рамках національного правового поля. Обґрунтовано поділ принципів діяльності Департаменту кіберполіції Національної поліції України на дві групи: загальні (міжгалузеві) та спеціальні (галузеві).

Ключові слова: кіберполіція, департамент, принципи діяльності, правові основи

Берега В.В. Принципы деятельности Департамента киберполиции Национальной полиции Украины: теоретико-правовые аспекты

Рассмотрены энциклопедические и научные взгляды касательно содержания такой правовой категории как «принципы». Приведены ключевые признаки исследуемого термина, учитывая наличие среди ученых-юристов значительного количества научных позиций и ненадлежащее состояние освещения термина «принципы» в рамках национального правового поля. Обоснованно делание принципов деятельности Департамента киберполиции Национальной полиции Украины на две группы: общие (межотраслевые) и специальные (отраслевые).

Ключевые слова: киберполиции, департамент, принципы деятельности, правовые основы

Bereza V.V. Principles of the Department of Cyber Police of the National Police of Ukraine: Theoretical and Legal Aspects

The author of the article has stated that one of the most important factors on the way of building a legal state is the counteraction to crimes aimed at e-government, e-banking, e-commerce and other high-tech industries. The need of timely and systemic response to modern hybrid challenges and threats caused by the influence of a complex of socio-demographic, economic, political, legal, psychological and technological factors has been determined. The author has provided the thesis that the issues of the principles of certain law enforcement agencies' activity have repeatedly attracted the attention of a number of scholars within law area, but scientific research regarding the definition of the content of the principles of the studied law enforcement agency's activity was not conducted because of the creation of the Cyberpolice Department of the National Police of Ukraine as a new executive agency, which legal regulation of its activity is at the stage of formation. In order to achieve the objective of this article, the author has studied encyclopedic and scientific points of view on the content of such a legal category as «principles». It has been concluded that there is the possibility of distinguishing such key features of the stated legal category as, first: principles according to their essence – are a generalized theoretical interpretation of the laws and patterns of objective development of certain public relations; – secondly, the principles are directly or indirectly reflected in the current legislation. The author has provided the list of key principles of the activities of the Cyberpolice Department of the National Police of Ukraine, taking into account the presence of a significant number of scientific points of view among scholars within law area and the lack of proper coverage of the term of «principles» within the framework of the national legal boundaries. The author has grounded the division of the principles of the activities of the Cyberpolice Department of the National Police of Ukraine into two groups: general (intersectorial), which, according to the author, include: the rule of law principle, the principle of observance of human rights and freedoms, the principle of legality and special (sectoral) ones, among which the following are defined: openness and transparency principle, the principle of political neutrality, the principle of interaction with the population on the partnership basis, the principle of continuity, the principles of international cooperation and the principles of extradition.

Key words: cyberpolice, Department, principles of activity, legal basis